

ШОЧМО ПҮРТҮС МУРЫЗО

Июнь тылзыште Марий республикысе пүтнӱн общественность Николай Семенович Мухинлан шочмо Олыкъялыштыже музей пӱртем почмым кумдан палемдыш. Тидыже районисо калыкын илышыштыже кугу событий ыле. Тудын шочмыжлан теней 25 ноябрьште 100 ий темеш.

Н.С. Мухин йӱсӱ илыш корным эртен: изинекак ачаж деч посна кодын, вольыкым кӱтен, кӱчен коштын. Ончыл туныктышо просветитель-влакын полшымыштлан кӱра гына тудо Унчо центральный черемисский школыш логалын кертын. Тудым 1907 ийыште тунем пытарымек, ялысе туныктышылан ышташ тӱнгалын, кугыжан армийыште служитлен. Социалистический революцийым куанен вашлийын да моло салтак дене пырля Совет властым ышташ кумылын полшен шоген.

Н. Мухин литература пашам 30 ий ыштен. 500 чоло почеламутым, 20 утла пьесым, шуко

че», «Эрык», «Иза-шольо» почеламут-влак. Марий автономный революций лӱмеш возымо «Куан», «Икымше март», «Марий калык, йывырте!», «Марий калык, ончыко!» почеламут-влак.

Тулыкеш кодмо, вольыкым кӱтымӱ, кӱчен коштмо, икымше империалистический сарын салтакшын кочым чытыше да чынже денак пиалым Совет власть ийлаште гына мушо поэт ончык тыглай калыклан моткоч неле пӱрымаш логалмым сайын пален. Сандене такланак огыл тудын поэтический пашаштыже тӱн верым йорло, нимодымо-влакын илышыштым ончыктышо почеламут-влак налыныт. Южо произведенийжын лӱмжат тидыжым раш пентгыдемда: «Чыпта куышо», «Ямщик», «Соқыр тулык», «Кӱчызӱ», «Пиалдыме ава» да шуко молат. Нуно илышын кочо чынлыкше дене ойыртемалтыт.

Поэтын политический лирикыже риторика шӱлышан гын, социально-бытовой почеламутлаштыже утларакшым лирический герой-влакым ончыктен. Тудо илышын чыла сомылжым шуктышо личность семын ойыртемалтын.

Мутлан, «Пиалдыме ава» почеламутыштыже колымыж деч ончык икшывыже-влак дене череласымыж годым йорло ӱдырамаш ава йоча-влакын экономический илышыштым улангышаш верч огыл, нунын шӱм-чон порылыкышт верч тырша, нунын раш да ушан-шотан куштмышт верч шонкала. «Ойго ӱмбалан ойго» почеламутым кугу демократический да гуманистический пафос дене возы-

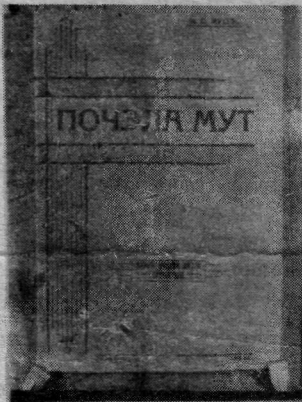
Тудын творчествоштыже элегический мотив нерген ойлымо годым ме каласышаш улына: тиде пессимизм огыл, а мӱнгешла, поэтын творческий наследийыштыже авторын оптимизмжым, илыш куанжым, шке ончыкылыкшо верч кучедалаш шонымашыжым ончыктышо произведенийже шагалак огыл.

Икте онгай: марий поэт-влак кокла гыч шукуышт творчествоштым утларакшым пейзажный лирика гыч тӱнгалыныт. Тидыже моткоч раш: чыла гаяк марий поэт ялеш шочынкышкыныт. Шочмо пӱртӱсыштын сӱрӱллыкше нунын шӱм-чонешышт мондаш лийдыме кышам

коден. Н. Мухинат тидын деч корагын кертын огыл. Тудо шочмо кундемысе пӱртӱс нерген путырак шуко почеламутым («Ото», «Кайык-влак», «Памаш», «Турийын мурыжо», «Кугу ер», «Овда курык», «Кенже эр» да молымат) возен.

Шке почеламутшо чын поэтичностьюм кельшта-реш тыршыдыме дене ойыртемалтеш. Тидыже поэтын уста лирик-пейзажист семын кумдан палымым ышташ полшен.

Поэт онгай поэтический образ-влакым, аллегорийым моштен, кумдан кучылатын. «Йолагай ден пулгай» почеламутыштыже пашам ышташ ӱрканыше-влакым койдарышын воштылеш. А пӱсӱ сюжетан басна семын возымо «Мелна осо» почеламут мучаштыже моральым пӱэн: йӱшӱ ег кеч-кунам гынат иктаж-могай йонгылышым ышта.

ойлымашым да очеркым возен, классик-влакын произведенийыштым рушла гыч марлашке кусаркален.

ла гыч марлашке сурсакка-лен.

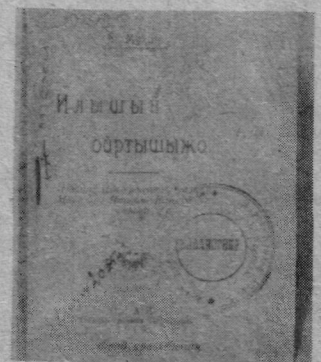
Мый кызыт тудын поэзийге нерген каласкалынем. Тудо почеламутым 1906 ийыштак возаш тўнгалын. Но творчествойге Совет властын тўнгалтыш ийлаштыге гына утларак вянгын. Микай семынак, Мухин марий поэзийым вянгдаш тўнгалме жапысе поэтлан шотлалтын. Печатьыш эн ончыч 1917 ийыште лектын. «Ужара» газетын страницылашыже икмыняр почеламутым савыктен. А 1919 ийыште Казаньыште кресаньык-влакын илышышт нерген каласкалыше «Илышын палыже» первый поэмым луктын. 1936 ийыште Москваште Н. С. Мухинын «Эрык саска» почеламут-влак сборникшым савыктеныт.

Октябрь деч вара Мухин шке калыкшын социальный, национальный тўзланымыз нерген утларак возен. Садланак тудын почеламутшо-влак тошто ден у илышым тагастарыме, пашам кумылын ышташ, культурым, туныктымо пашам вянгдаш ўжмō дене ойыртмалтеш. Тудын пўтынь поэзийге революцийын сенгымыжлан куанымым, у илышыш ўжмым ончыктен. Тыгай лийыныт революциялан пōлеклыме «Пайрем», «Революций», «Шошо ке-

ратический да гуманистический пафос дене возымо. Тудым 20-шо-30-шо ийлаште тунемме программыш пуртымо ыле. Лирический герой — йорло кресаньык. Шке пōртшым да кум йочажым коден, тудо кугыжан армийыш кая. Нунын пўрымашышт верч мōткоч чот колына.

Поэт «Йошкар салтак» почеламутыштыжо (1919) пашаче калыкын-пиалже лўмеш геройла колышо боецын мондаш лийдыме образным коден. Салтак йолташыже-влак дене йгыре ошкылын. Кенета воктеныже снаряд пудештын. Шкеже йоглен каен. А ушыжо пурымеке, йол деч посна кодмыжым пален налын... Тудо илышжым чаманен огыл, сарыш шкеак каен, Отчизныж дене кугу мўшкыран поян-влак ынышт озалане шонен... Патыр ег семын кредалын... Салтак кынен шогалаш тōча: «Эй, друзья, победа с нами, в бой, товарищи, вперед, поднимите выше знамя, заступитесь за народ!.. Слабый, ищет он рукою вороненым свой клинок: И на миг раскрылись веки, тихо потекла слеза... Тихо, тихо и навеки закрываются глаза...»

Шуко критик тунам Н. Мухиным пессимистический поэтлан шотлен.

20-шо йла мучаште Н. Мухин ялын коллективизацийже, индустриализаций да коллективный строительство нерген возаш тўнгалеш, элнан илышыштыже лийше чыла кўлешан событийым ончыкташ тырша. Тудын тумамсе эн сай произведенийжылан «Ленин колен, но пашаже тудын ила» почеламут, «Пий коя, да тудын шылжым огыт коч» поэма шотлалтыт.

Уста поэт Николай Семенович Мухинын шолын шогышо куатше сталинский репрессий жапыште кўрылтын. Но тудын поэтический наследийже арам йомын огыл: калык шке землякшым порын шарнен ила.

3. АНИСИМОВА,
пенсионер.

СНИМКЫЛАШТЕ:
Н. С. Мухинын первый книга комжо-влак.

Архив гыч фото-влак